

woensdag

28.09.2011

20.00 Concertzaal

19.15 Inleiding door

Yves Knockaert

Hagen Quartett

Beethoven. Grosse Fuge

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografie

Sinds vele jaren kiest het Hagen Quartett uit Salzburg voor goed uitgebalanceerde programma's. Hun uitgebreide repertoire omvat zowel het enorme muzikale erfgoed als uitdagende hedendaagse kwartetliteratuur. De vier musici studeerden aan het Mozarteum van Salzburg, de Musikhochschulen van Basel en Hannover en aan de universiteit van Cincinnati. Belangrijke coachen bij het perfectioneren van het kwartetspel waren Hatto Beyerle, Heinrich Schiff en Walter Levin. De ontmoeting met Nikolaus Harnoncourt hielp om de muzikale visie te verbreden, evenals de vriendschap en artistieke relatie met Gidon Kremer, die het Hagen Quartett herhaaldelijk betrok in zijn kamermuziekprojecten tijdens het Lockenhaus Festival. Het was hier dat het Hagen Quartett in 1981 de prijs van de jury en de publieksprijs ontving. Het jaar erna won het ensemble de eerste prijs van de Portsmouth String Quartet Competition, waarna het debuteert in Londen in de Wigmore Hall volgde. Dit betekende de start van een succesvolle internationale carrière. De veroveringstocht van concertsteden, landen en continenten werd ondersteund door de prijzen die het ensemble in 1983 won op wedstrijden in Evian, Bordeaux en Banff (Canada). De uitgebreide discografie van het Hagen Quartett getuigt van een enorm aanpassingsvermogen aan stijlen variërend van Bach tot Ligeti en Lutoslawski. Regelmatige partners van het kwartet zijn cellist Heinrich Schiff, de pianisten Paul Gulda en Oleg Maisenberg en violist Gerard Caussé. Lukas Hagen bespeelt een viool van Antonius Stradivarius (Cremona, 1724). Veronika Hagen bespeelt een altviool van Giovanni Paolo Maggini uit Brescia. Beide instrumenten worden ter beschikking gesteld door de Nationale Bank van Oostenrijk.

Uitvoerders en programma

Hagen Quartett:

Lukas Hagen: viool

Rainer Schmidt: viool

Veronika Hagen: altviool

Clemens Hagen: cello

—

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Strijkkwartet in Bes, opus 130 met Grosse Fuge, opus 133 (1825-26)

- Adagio ma non troppo. Allegro
- Presto
- Andante con moto, ma non troppo
- Alla danza tedesca. Allegro assai
- Cavatina. Adagio molto espressivo
- Grosse Fuge: Overtura. Allegro – Allegro molto e con brio (opus 133)

— pauze —

Ludwig van Beethoven

Strijkkwartet in cis, opus 131 (1825-26)

- Adagio, ma non troppo e molto espressivo – attacca
- Allegretto molto vivace – attacca
- Allegro moderato – attacca
- Andante, ma non troppo e molto cantabile – attacca
- Presto – attacca
- Adagio quasi un poco Andante – attacca
- Allegro

Dit concert sluit aan bij TRIBUNE11. Provincie West-Vlaanderen en de West-Vlaamse cultuurhuizen openen het cultuurseizoen van 01.09 t/m 30.09.2011.

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Bizar, nors en grillig?

Beethovens vijf 'late' kwartetten uit de periode 1822-1826 vormen de bekroning van zijn zeventien strijkkwartetten. De componist combineerde de bekende homofone werkwijze met de polyfone aanpak en nam fuga's in zijn late kwartetten op. De vier strijkers werden op alle mogelijke wijzen met elkaar gecombineerd: dialogerend, versmeltend, elkaar bevechtend, elkaar volgend ... Ze werden kortom als vier virtuoze, evenwaardige en individuele solisten behandeld.

Strijkkwartet in Bes, opus 130

De reacties op het vijfdelige kwartet in Bes op 21 maart 1826 waren merkwaardig. Het publiek bisseerde het tweede en vierde deel, maar bleef vijandig tegenover de andere delen. De Leipzige Allgemeine Musikalische Zeitung omschreef deze laatste delen als 'serieus, somber, mystiek, op bepaalde plaatsen bizar, nors en grillig'. De finale kon er bij de criticus niet door: 'Onverstaanbare chinoiserie, waarin de instrumenten in de regionen van de noord- en de zuidpool met zo'n ongelooflijke moeilijkheden te kampen hadden, dat elke partij totaal onafhankelijk van de andere scheen te verlopen en dat ze elkaar kruisten in een oneindig aantal dissonanties. Vol twijfel aan zichzelf waren de instrumentisten zelfs onzeker van hun inzetten en van de juistheid.' De bewuste finale was de *Grosse Fuge*. Op vraag van zijn uitgever verving Beethoven die door een lichtere finale. Tegenwoordig – en ook vanavond door het Hagen Quartett – wordt de originele finale, de *Grosse Fuge*, echter weer aan het eind van het werk gespeeld.

Beethoven neemt in het *Strijkkwartet in Bes* zijn typische zoekende houding aan, met aarzelende momenten, met opvallende

stiltes. Ook in de doorwerkingen gaat hij tastend te werk. Tegenover deze subjectieve elementen staat de herinterpretatie van lichte 18e-eeuwse genres als de *Tedesca* en *Cavatina* in het vierde en vijfde deel. De *Cavatina* is echter als een treurzang opgevat. Het eerste deel, *Adagio*, is het langste en meest uitgebreide van alle eerste kwartetdelen van Beethoven. Hij werkt met drie korte thema's, die als een vooruitwijzing op de *Grosse Fuge* fungeren. Hij remt het geheel af door nu en dan het langzame tempo van de inleiding te hernemen. Het tweede deel is met opzet uiterst kort. De *Tedesca* baadt in een geheel andere sfeer, is erg 'gemütlich'. Over de *Cavatina* zei Beethoven: 'Nooit heb ik een melodie geschreven die mijzelf zo diep getroffen heeft.' Als finale volgt de *Grosse Fuge*, eigenlijk een reeks fuga's. In de langzame inleiding wordt het eerste fugathema voorgesteld. Daarna barst een dubbelfuga (fuga waarin twee verschillende thema's gelijktijdig gepresenteerd worden) los vanuit het obsessieel herhaalde gepunteerde ritme van het hoofdthema. Opvallend is hoe Beethoven op de uithouding werkt door zeer lang met het gepunteerde motief door te gaan: niet enkel op de uithouding van de uitvoerder, maar ook psychologisch inwerkend op de luisteraar. Het duurt 'oneindig lang' eer de muziek tot rust komt, voor heel even, om dan weer verder te jagen. De tweede fugapassage is langzaam, de derde heeft het karakter van een scherzo, met een zwierig en vinnig thema in drieledige maat en vol reminiscenties aan de voorgaande onderdelen: het gaat immers telkens om dezelfde thema's in andere verschijningsvormen. Beethoven sluit zijn *Grosse Fuge* waardig af met een grootse coda waarin het gepunte openingsthema hernomen wordt.

Strijkkwartet in cis, opus 131

Beethoven begon dit kwartet in november 1825 en werkte het af in juli 1826. De grootste enthousiastelingen roepen het uit tot zijn meest sublieme werk. Enerzijds omwille van de grote verscheidenheid aan compositorische inspiratie en ideeën. Anderzijds door de consequentie in de uitwerking van die ideeën en in de nieuwe benadering van de vier instrumenten van het strijkkwartet. Compositorisch is het nieuw door de onconventionele structuur van de stukken en door het inwerken van variatiereksen en fuga's. De kwaliteit van deze variatiereksen is op zijn minst even hoog als in de laatste pianosonate en in de *Diabelli-varianties*. In de variaties en in de fuga's komt Beethovens 'gevoelvol redeneren' bijzonder goed tot uiting: de muziek lijkt tegelijk beredeneerd en doorvoeld. Beredeneerd omdat elk volgend motief logisch uit het vorige afgeleid is en daardoor een consequente ketting van afgeleide gedachten ontstaat. Doorvoeld door de zware emotionele lading van de openingsmotieven. Bijna alle delen moeten 'attacca', zonder onderbreking, in elkaar overlopen. Daardoor vormt het geheel een totale organische eenheid van zo'n 35 minuten doorlopende muziek. Het openingsdeel is een rustige fuga, waarin Beethoven op een geheel originele wijze omspringt met de typische fugatechnieken. Deel twee heeft een vrolijk karakter, maar is tegelijk wat onzeker, met onderhuids gesuggereerde pathos. Het derde deel is uiterst kort en fungeert als introductie op het vierde deel, de lang verwachte en breed uitgewerkte variatiereeks. Deze is niet zozeer gebaseerd op een melodisch thema als uitgangspunt, wel op een harmonisch schema van vier akkoorden. Zo'n schema laat een enorme verscheidenheid toe in uitwerking

naar inhoud en opzet, die 'karaktervarianties' genoemd worden. De variaties gaan van licht ornamenteel, over een rustieke dans, een canon (vergelijkbaar met de openingsfuga) en plechtige momenten naar de culminerende zesde variatie. Dit laatste, hymne-achtige moment is ongetwijfeld het spirituele centrum van het ganse kwartet en vergelijkbaar met de *Heiliger Danksagung* uit het *Strijkkwartet, opus 132*. Na de variatiereeks volgt een bucolisch scherzo, met een humoristische 'valse start' van de cello. Daarna zijn er plotse explosies en verrassend afremmende adagiomaten, om even plots weer energetisch voort te stuwten. Tegelijk slaagt de componist erin om het volkse karakter van het scherzo te bewaren. Op het korte *Adagio* als voorlaatste deel laat Beethoven als finale een robuuste en stevig uitgewerkte sonatevorm volgen, met een ritmische obsessie in sommige motieven en ook over langere passages, vergelijkbaar met de *Grosse Fuge*.

Yves Knockaert

19e-eeuwse strijkkwartetten

Strijkkwartetten worden tegenwoordig vrij regelmatig (alhoewel nog te weinig) geprogrammeerd. Dat is echter niet altijd zo geweest. Hoewel Sammartini, Boccherini, Haydn en Mozart voor 1800 al veel strijkkwartetten componeerden, dateren de allereerste openbare uitvoeringen van strijkkwartetten vermoedelijk pas van 1804. Vanaf 1796 leidde de destijds beroemde violist Ignaz Schuppanzigh (1776-1830) de Weense 'Augartenkonzerte'. Hij was de primarius van het privé-kwartet van vorst Lichnowsky (en later van dat van graaf Rasumowsky). Hij was het ook die in 1804 met zijn ensemble de eerste kwartetavonden voor een breder publiek organiseerde. Samen met Josef Mayseder, graaf Rasumowsky zelf of Louis Sina, Franz Weiss, Anton Kraft of Josef Linke creëerde hij de meeste strijkkwartetten van Beethoven. Na het beëindigen van het adellijke dienstverband vormden Schuppanzigh, Karl Holz, Frans Weiss en Josef Linke het eerste professionele strijkkwartet dat ook buitenlandse (Duitsland, Rusland) tournees ondernam. Hun voorbeeld kende succes en algauw navolging. In de tweede helft van de 19e eeuw ontstonden er tal van strijkkwartetten waarvan zeker drie die nu nog altijd bij kenners en liefhebbers de status van 'legendarisch' bezitten. Het waren in de eerste plaats hun vertolkingen van de Beethoven-kwartetten die het Rosé-kwartet, het Capet-kwartet en vooral het Joachim-kwartet berucht maakten.

Het Weense Rosé-kwartet werd door de Oostenrijkse violist Arnold Rosé (1863-1946) gesticht in 1882. Samen met violist Egghard (later Bachrich en Fischer), altist Loh (later Ruzicka) en zijn broer, cellist Eduard Rosé (later Buxbaum) was hij actief met zijn kwartet tot 1920. Rosé verzorgde trouwens eveneens een uitgave van Beethovens *Strijkkwartetten*, opus 18.

Het kwartet van de Franse violist Lucien Capet (1873-1928) werd opgericht in 1893. In 1903 wijzigde hij de samenstelling: tweede viool werd André Tourret, Henri Casadesus bespeelde de altviool en Louis Hasselmanns de cello. Tot 1910 verzorgden ze regelmatig integrale uitvoeringen van de Beethoven-kwartetten. Nadien zal de samenstelling nog een aantal malen wijzigen. Het Joachim-kwartet was ongetwijfeld het meest befaamde van de drie. Het werd in Berlijn gesticht door Joseph Joachim (1831-1907), de legendarische violist voor wie Brahms zijn vioolconcerto schreef. Dit kwartet kende een lange carrière, van 1869 tot 1907, en was actief in minstens vier verschillende samenstellingen. Joachim, die nog bij Joseph Böhm (de opvolger van Schuppanzigh) studeerde, was uiteraard steeds primarius. In de periode 1897-1907 (Karl Habir, tweede viool - Emanuel Wirth, alto - Robert Hausmann, cello) werd Joachims kwartet beschouwd als het beste kwartet ter wereld.

Johan Huys

Capet-kwartet

Joachim-kwartet

Rosé-kwartet

Jean-Philippe Collard

za 01.10.11 / 20.00 / Concertzaal
Jean-Philippe Collard / Chopin en Debussy
Jean-Philippe Collard is met zijn elegante en kleurrijke pianospel de gedroomde vertolker van de muziek van Chopin en zijn muzikale erfgenaam Debussy. Centraal in dit recital staat Debussy's eerste boek *Préludes*, muziek die gekenmerkt wordt door een lichtheid en raffinement die in die tijd enkel een schilder als Monet wist te bereiken.

Quatuor Terpsycordes

vr 21.10.11 / 20.00 / Kamermuziekzaal
Quatuor Terpsycordes / Der Tod und das Mädchen

Van verlichtingsoptimisme in Haydns laatste *Sonnenquartett* tot gitzwarte romantiek in Schuberts *Der Tod und das Mädchen*. Die afstand moet het onvolprezen Zwitserse Quatuor Terpsycordes via de 'nachtelijke metamorfosen' in György Ligeti's vroege eerste strijkkwartet overbruggen. Een betoverend programma van een onaardse schoonheid.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ontmoet u er ook de artiesten.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 7 ZAND 34 BRUGGE

PROVINCIE
West-Vlaanderen

BRUGGE

FLUXYS
FEDERATION WALLONNE DE MUSIQUE

TRIBUNE
TRIBUNE 11

MUZE
MUSE

Grensoverschrijdend netwerk voor klassieke en hedendaags klassieke muziek

DeMorgen
een open geest heeft meer

Knack

Klara

COBRA

focus + wtv